

YHDENVERTAISUUDEN EDISTÄMINEN
JA POSITIIVINEN ERITYISKOHTELU

SISÄLLYS

Esitteen tarkoitus	2
Miksi yhdenvertaisuutta pitää edistää...	3
Positiivinen erityiskohtelu on mahdollisuus	6
Esimerkkejä erilaisesta kohtelusta henkilöön liittyvän syyn perusteella eri elämäalueilta	9

Miksi

YHDENVERTAISUUTTA PITÄÄ EDISTÄÄ?

SAMANLAINEN KOHTELU EI RIITÄ EDISTÄMÄÄN YHDENVERTAISUUTTA

Jokaisella on lakiin perustuva oikeus yhdenvertaiseen kohteluun. Suomen perustuslaki ja esimerkiksi yhdenvertaisuuslaki sisältävät syrjinnän kiellon, jonka mukaan samanlaisessa tilanteessa olevia henkilöitä ei saa kohdella keskenään eriarvoisesti ilman hyväksyttävää perustetta. Yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä erotteluperusteita ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen sekä muu henkilöön liittyvä syy. Tasa-arvolaki kieltää lisäksi syrjinnän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.

Pelkkä kaikkien samanlainen kohtelu ei kuitenkaan käytännössä riitä takaamaan sitä, että heikommassa asemassa olevilla ihmisryhmillä olisi esimerkiksi yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua. Tosiasiassa ihmiset joutuvat epäedullisempaan asemaan usein juuri kielletyn syrjintäperusteen, kuten vammaisuuden, uskonnon, iän, seksuaalisen suuntautumisen tai alkuperän vuoksi.

Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen voi edellyttää heikommassa asemassa olevan väestöryhmän erityistarpeiden huomioon ottamista. Tällöin kyseeseen voivat tulla esimerkiksi positiivinen erityiskohtelu sekä vammaisten henkilöiden kohdalla kohtuulliset mukautukset. Näillä toimenpiteillä tavoitellaan syrjinnän päättymistä ja/tai yhdenvertaisuuden edistämistä.

VELVOLLISUUS EDISTÄÄ YHDENVERTAISUUTTA

Yhdenvertaisuuslaki edellyttää viranomaiselta, koulutuksen järjestäjältä ja työnantajalta tavoitteellisia ja suunnitelmallisia toimia yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Edistämistoimilta edellytetään tehokkuutta, tarkoituksenmukaisuutta ja oikeasuhtaisuutta.

Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän ja työnantajan on arvioitava ja seurattava, miten yhdenvertaisuus toteutuu sen toiminnassa. Yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen on osa näiltä toimijoilta edellytettävää yhdenvertaisuuden edistämistyötä. Edistämistoimenpiteillä voidaan pyrkiä nostamaan tietyssä tilanteessa heikommassa asemassa oleva ryhmä tai vähemmistöryhmä samalle viivalle valtaväestön kanssa. Esimerkiksi terveyskeskus tai asumispalvelujen tuottaja voivat halutessaan tuottaa jo suomen- ja ruotsinkielellä olevaa materiaalia myös muilla kielillä edistääkseen heikommassa asemassa olevaan ryhmään tai vähemmistöryhmään kuuluvan asiakkaan tosiasiallista pääsyä palveluihin. Yhdenvertaisuussuunnittelun yhteydessä voidaan myös arvioida positiivisen erityiskohtelun käyttämistä.

VELVOLLISUUS KOHTUULLISTEN MUKAUTUSTEN TOTEUTTAMISEEN

Kohtuullisella mukauttamisella tarkoitetaan yksittäistapauksessa tarvittaessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Yhdenvertaisuuslain mukaan kohtuullisia mukautuksia ovat velvollisia järjestämään viranomaiset, koulutuksen järjestäjät, työnantajat sekä palveluiden tarjoajat. Mukautuksilla mahdollistetaan vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallistuminen, ja niissä on otettava huomioon sekä vammaisen henkilön tarpeet että mukautuksen kohtuullisuus toimijan näkökulmasta.

Kohtuullisuuden arvioinnissa otetaan huomioon esimerkiksi toimijan koko, toiminnan luonne sekä mukautusten kustannukset. Kohtuulliset mukautukset ovat pakollisia vain silloin, kun on kysymys vammaisista henkilöistä. Jos viranomainen, koulutuksen järjestäjä, työnantaja tai tavaroitten tai palveluiden tarjoaja laiminlyö kohtuulliset mukautukset, tämä syyllistyy yhdenvertaisuuslaissa kiellettyyn syrjintään.

Yhdenvertaisuutta edistäviä mukautuksia voidaan toteuttaa myös muiden ihmisryhmien kuin vammaisten henkilöiden osallistumismahdollisuuksien parantamiseksi vaikka laki ei tähän velvoitakaan.

Positiivinen erityiskohtelu ON MAHDOLLISUUS

Suomen kansallisen lainsäädännön lisäksi sekä YK:n sopimuksissa että EU:n lainsäädännössä säädetään ”erityistoimista”, ”erityistoimenpiteistä” ja ”positiivisista erityistoimista”, joilla voidaan tavoitella muodollisen yhdenvertaisuuden sijaan tosiasiallista yhdenvertaisuutta käytännön elämässä.

Positiivisella erityiskohtelulla tavoitellaan sitä, että kaikilla olisi myös käytännössä mahdollisuus yhdenvertaisiin oikeuksiin. Usein kyseessä on aiemman haitan korjaamisesta, joka on kohdistunut tiettyyn ryhmään kuuluviin henkilöihin. Monissa tapauksissa positiivisella erityiskohtelulla pyritään parantamaan heikommassa asemassa olevan ryhmän asemaa esimerkiksi siten, että heihin sovelletaan lievempiä kriteereitä kuin muihin. Käytännössä tämä voi tarkoittaa muiden ryhmien asettamista epäedullisempaan asemaan. Positiivinen erityiskohtelu on kuitenkin eri asia kuin suosinta, jossa kyse on etuoikeuksien antamisesta toisia syrjivällä tavalla. Positiivisella erityiskohtelulla voidaan vaikkapa pyrkiä lisäämään työllistymismahdollisuuksiltaan heikommassa asemassa olevien henkilöiden (esimerkiksi maahanmuuttajat, vammaiset, yli 55-vuotiaat) osuutta henkilöstössä.

Positiivinen erityiskohtelu on sallittua vain, jos sen tarkoitus on edistää tosiasiallista yhdenvertaisuutta, tai ehkäistä tai poistaa syrjinnästä johtuvia haittoja. Jos erityiskohtelun edellytykset eivät täyty, voi kyse olla syrjinnästä. Positiivisen erityiskohtelun on oltava myös suunnitelmallista. Mahdollisesta positiivisesta erityiskohtelusta on

esimerkiksi työhönotossa päätettävä etukäteen ja se on ilmaistava jo työpaikkailmoituksessa. Jos positiivisesta erityiskohtelusta päätetään vasta henkilövalintaa tehtäessä, voidaan menettelyä pitää mielivaltaisena.

Positiivisen erityiskohtelun toimenpide voidaan kohdistaa ihmisryhmään, joka on epäedullisemmassa tai heikommassa asemassa muihin verrattuna. Positiivinen erityiskohtelu on mitoitettava tarkoin kestoaltaan ja laajuudeltaan. Erityiskohtelun on oltava asianmukaista ja välttämätöntä, eli oikeassa suhteessa tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi. Esimerkiksi työhönotossa positiivinen erityiskohtelu ei voi tarkoittaa automaattista ja ehdotonta etusijan antamista aliedustetulle ryhmälle, vaan hakijoiden välillä on suoritettava tasapuolinen vertailu. Toimenpiteiden oikeasuhtaisuutta on aina arvioitava tapaus- ja tilannekohtaisesti. Positiivisten erityistoimien tulee olla väliaikaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että erityiskohteluista pitää luopua kun tilanne on korjaantunut. Poikkeuksena väliaikaisuuden vaatimuksesta voidaan mainita lähinnä vammaisiin henkilöihin kohdistuvat positiiviset erityistoimet.

Positiivinen erityiskohtelu on mahdollista koko yhteiskunnassa, esimerkiksi työelämässä, koulutuksessa ja palvelujen tarjonnassa. Joissakin tapauksissa voi olla kysymys vain yksittäisestä toimenpiteestä kun toisessa tapauksessa tarvitaan pidempikestoisia erityistoimenpiteitä. Positiivisesta erityiskohtelusta on yhdenvertaisuuslaissa oma pykälänsä (YVL 9 §), joka antaa mahdollisuuden erityistoimenpiteille. Positiivisiin erityistoimiin

Erilainen kohtelu työssä ja työtehtävään valittaessa on [yhdenvertaisuuslain 12 §:n](#) mukaan oikeutettua, jos kohtelu perustuu työtehtävien laatua ja niiden suorittamista koskeviin todellisiin ja ratkaiseviin vaatimuksiin ja kohtelu on oikeasuhtaista oikeutettuun tavoitteeseen pääsemiseksi. Erilainen kohtelu varsinkin etnisen alkuperän perusteella voi työelämässä tulla kysymykseen hyvin poikkeuksellisesti.

Ikään tai asuinpaikkaan perustuva erilainen kohtelu on oikeutettua, jos sillä on objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu työllisyyspoliittinen tai työmarkkinoita koskeva tavoite. Esimerkiksi sellaiset työllistämiskampanjat, jot-

ka ehkäisevät nuorten työmarkkinoilta syrjäytymistä, voivat olla oikeutettuja. Vaikka kunta voi syrjintään syyllistymättä kohdentaa työllistämistoimenpiteitä oman kunnan asukkaisiin, kunnan palvelussuhteisiin ei saa valita työntekijöitä ja viranhaltijoita asuinpaikan perusteella. Lisäksi erilainen kohtelu, joka johtuu eläke- tai työkyvyttömyysetuuksien saamisedellytykseksi vahvistetuista ikärajoista, on oikeutettua.

YHDENVERTAISUUSLAIN (YVL) SALLIMA ERILAINEN KOHTELU TIIVISTETTYNÄ:

- Positiivinen erityiskohtelu 9 §
- Lakiin perustuva erilainen kohtelu, jolla on hyväksyttävä tavoite ja keinot ovat oikeasuhtaisia 11 § 1 momentti + 2 momentin 1–5 kohdat
- Erilainen kohtelu, joka ei perustu muualla säädettyyn, mutta sillä on kuitenkin perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot ovat oikeasuhtaisia 11 § 2 momentti
- Työtehtäviin liittyvä oikeutettu vaatimus; tai ikään tai asuinpaikkaan liittyvä perusteltu työllisyyspoliittinen tai työmarkkinoita koskeva tavoite 12 §
- Kohtuulliset mukautukset vammaisuuden perusteella 15 §

PALVELUT

Kunta myöntää alennuksia terveystoimen- ja liikuntaharrastusmaksuista Kelan työttömyyspäivärahaa saaville henkilöille.	Pyrkimyksenä on turvata heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden pääsy terveys- ja liikuntapalveluihin. Kriteereinä ovat toimeentulo ja taloudellinen asema.	Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen, perustuu lainsäädäntöön (<i>asiakasmaksulaki</i>) YVL 11 §
Viranomaisen tuottaa materiaalia myös muilla kielillä kuin mitä laki edellyttää.	Toimenpiteellä edistetään asiakkaiden ja eri väestöryhmien tosiasiallista palveluihin pääsyä. Toimenpide ei aseta vähemmistöryhmää valtaväestöä parempaan asemaan.	Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen YVL 5 §
Peruskoulu järjestää romanioppilaille romanitaustaisia koulunkäyntiavustajia	Toimenpiteellä pyritään edistämään romanilasten koulutusedellytyksiä sekä parantamaan kodin ja koulun välistä kommunikaatiota. Romanilapsilla on havaittu olevan runsaasti poissaoloja ja heidän koulumenestyksensä on muita heikompaa. Lisäksi romanilapset keskeyttävät opintonsa muita useammin. Toimenpide on väliaikainen, ja se lopetetaan viimeistään, kun ongelma koulunkäynnissä on ratkaistu.	Positiivinen erityiskohtelu YVL 9 §
Liikuntavammaiselle henkilölle voidaan myöntää lupa metsästysharrastuksen mahdollistamiseksi käyttää mönkijää tai moottorikelkkaa alueella, missä se on muuten kielletty.	Vammaisen henkilön pääsy harrastamaan on tapauksessa riippuvainen erityiskohtelusta. Erityiskohtelua voidaan perustella yksilön perusoikeuksien toteuttamisella kuten liikkumisvapaudella sekä oikeudella kehittää itseään ja osallistua yhteiskuntaan.	Positiivinen erityiskohtelu YVL 9 §
Tiheämmät seulonnat sairauksien ehkäisemiseksi riskiryhmään kuuluvilla henkilöillä	Henkilö, jolla on isompi riski sairastua tiettyyn perinnölliseen sairauteen saa käydä julkisen terveydenhuollon puolella sekä aikaisemmin että tiheämmin seulonnassa kuin henkilö, jolla on vähäisempi riski sairastua.	Lakiin perustuva erilainen kohtelu (<i>terveydenhuoltolaki</i>) YVL 11 §
Ikäihmiset ja lapset pääsevät tapahtumaan/ palveluihin sisään halvemmalla.	Ikään perustuvat alennukset voivat olla hyväksyttäviä esimerkiksi sosiaalisin perustein. Erilaisella kohtelulla on kuitenkin oltava hyväksyttävä tavoite ja keinon on oltava oikeasuhtainen tavoitteen saavuttamiseksi.	Oikeutettu erilainen kohtelu YVL 11 §
Kirjastoon järjestetään rukous- ja hiljentymistila	Toimenpiteellä edistetään henkilöiden, joilla on tarve rukoilla tiettyinä aikoina, mahdollisuutta käyttää kirjastoa. Järjestely ei rajoita muiden kirjaston käytön mahdollisuuksia eikä tilaa ole osoitettu minkään tietyn uskontokunnan käyttöön.	Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen YVL 5 §

KOULUTUS

Kunta kouluttaa oppisopimuskoulutuksella saamenkielisiä henkilöitä varhaiskasvatustehtäviin.	Toimenpiteellä tavoitellaan saamenkielisten subjektiivisen päivähoiton toteutumista kunnassa. Kunta tarvitsee kielitaitoista ja pätevää henkilökuntaa saamenkielisten palvelujen toteuttamiseen.	Lakiin perustuva erilainen kohtelu (<i>varhaiskasvatustalaki</i>) YVL 11 §
Vammaisen lapsen oikeus koulukuljetukseen vaikka matka on alle 5 km.	Koululla on lain mukaan velvollisuus järjestää koulukuljetus vammaisille lapselle, jos tarve johtuu vammasta ja jos lapsi ei voi liikkua itsenäisesti liikenteessä tai julkisilla kulkuneuvoilla. Tapauksessa on tehtävä yksilöllinen harkinta ja päätös, koska vammaisuuden perusteella ei ole automaattista oikeutta koulukuljetukseen.	Lakiin perustuva erilainen kohtelu YVL 11 §

Opiskelijavalintatilanteessa kahden yhtä pätevän hakijan ollessa kyseessä annetaan etusija esimerkiksi romanitaustaiselle tai muulle sellaista etnistä ryhmää edustavalle hakijalle, silloin kun kyseisen ryhmän kohdalla sosiaalialan työkentällä on ollut merkittäviä ongelmia.

Alalla on pula vähemmistöryhmiä edustavista työntekijöistä (esim. romanitaustainen lastensuojelutyöntekijä), joten heidän koulutukseen pääsyä halutaan helpottaa. Valintatilanteessa tulee olla yhtä pätevät hakijat, jolloin voidaan painottaa valintakriteerinä tiettyä väestötaustaa. Päätös erityiskohtelun mahdollisuudesta on tehtävä ennen hakua ja painotus tulee ilmoittaa opiskelijahaun yhteydessä. Erityiskohtelu on lopetettava, kun ongelma aliedustuksessa on korjaantunut.

Positiivinen erityiskohtelu
YVL 9 §

Oppilaalle, jolla on luku- ja kirjoitusvaikeuksia, annetaan enemmän aikaa kokeen tekemiseen ja vähemmän kokeeseen luettavaa materiaalia.

Opetusalan lainsäädännössä, esimerkiksi perusopetuslain erityisopetusta koskevissa säännöksissä turvataan oikeus oppilaan erityistarpeiden huomioimiseen. Toimenpiteellä pyritään toteuttamaan erityistarpeita tarvitsevan oppilaan ja opiskelijoiden oikeus opetukseen.

Lakiin perustuva erilainen kohtelu
YVL 11 §

Lisätenttipäivien järjestäminen silloin, kun alkuperäinen tentti ajoittuu uskonnolliselle pyhäpäivälle.

Yhdenvertaisuuden edistämismääräyksen mukaisesti tentit tulisi järjestää siten, että ne käyvät kaikille oppilaille tai opiskelijoille riippumatta heidän uskonnollisesta taustastaan. Tarvittaessa koulu voi järjestää lisää koe- tai tenttipäiviä niin, että uskonnollisen pyhäpäivän vuoksi estyneet voivat osallistua. Lisäpäivän järjestäminen ei estä alkuperäisen tentin järjestämistä muille.

Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen
YVL 6 §

Kaupunki järjestää perusopetuksen valmistavaan opetukseen osallistuville oppilaille koulukuljetuksen muuta alemmilla kilometrirajoilla.

Valmistavaan opetukseen osallistuvat yleensä vasta maahan tulleet, suomen tai ruotsin kieltä osaamattomat lapset. Valmistavan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaan tasapainoista kehitystä ja kotoutumista. Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus koulukuljetukseen myös silloin, kun olosuhteet huomioiden koulumatka katsotaan liian vaaralliseksi, vaikeaksi tai rasittavaksi. Opetuksen järjestäjä voi tukea harkintansa mukaan oppilaita enemmän kuin mihin laki velvoittaa. Harkinnan on oltava yksilöllistä ja siinä on huomioitava lapsen etu.

Positiivinen erityiskohtelu
YVL 9 §

Kaupunki toteuttaa kokeilun, jossa tietyllä alueella sijaitsevien koulujen oppilaille myönnetään heidän kesätyöhön työllistymistään tukeva kesäseteli.

Kunnalla on velvoite suunnitella, toteuttaa ja arvioida sosiaalipoliittisia toimenpiteitä. Alueet, joilla kokeilu toteutetaan, on valittu niiden monimuotoisen sosioekonomisen väestöaseman perusteella. Tavoitteena on laajentaa kesäseteli myöhemmin koko kunnan alueelle.

Asuinpaikkaan perustuva oikeutettu erilainen kohtelu, jolla on työllisyyspoliittinen tai työmarkkinoita koskeva tavoite
YVL 12 §

Tietyllä luokalle otetaan vähemmän oppilaita, koska luokassa on erityistukea tarvitsevia lapsia.

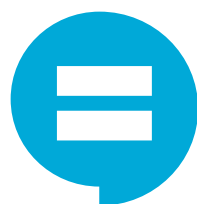
Perusopetuslaissa turvataan oikeus oppilaan erityistarpeiden huomioimiseen. Erityistarpeiden huomioimisella toteutetaan oikeus erityistarpeita tarvitsevan oppilaan oikeus opetukseen.

Lakiin perustuva erilainen kohtelu
YVL 11 §

Uskontoa harjoittaville varataan mahdollisuus ruokarukoukseen oppilaitoksen ruokalassa

Koulu voi varata mahdollisuuden ruokarukoukseen. Rukoulu ei kuitenkaan voi haitata muiden ruokailua, eikä rukoulu voida asettaa normiksi, josta kieltäytyvä erottuu joukosta. Ketään ei voida myöskään velvoittaa vasten tahtoaan osallistumaan uskonnonharjoitukseen. Ohjatut ruokarukoukset olisivat sen sijaan ongelmallisia julkisen vallan neutraalisuuden vaatimuksen sekä indoktrinaatiokiellon vuoksi.

Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen
YVL 6 §

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

OIKEUSMINISTERIÖ